

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบคัมภีร์พระบาลี:
กรณีศึกษารัมมจักกัปปวัตตนสูตร

Comparative Analysis of the Pali Scripture:
Case Study of the Dhammacakkappavattana Sutta



พระมหาธัญสันต์ กิตติสารโ

Phramaha Thunsun Kittisaro

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Students of the Master of Buddhist Studies Program, Department of Buddhism,

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาทวี มหาบุญโ, ผศ.ดร., ป.ธ.๙

Phramaha Tawee Mahāpañño, Asst.Prof.Dr., Pali IX

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผศ.ดร.สมคิด เศษวงค์

Asst.Prof.Dr.Somkid Setwong

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ตอบรับบทความ (Received) : 20 มีนาคม 2566

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 25 มีนาคม 2566

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 10 เมษายน 2566

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 30 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและ พัฒนาการของคัมภีร์พระบาลี 2) เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ในคัมภีร์พระบาลี และ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงตัวเลข เชิงไวยากรณ์ เชิง ความหมายของคัมภีร์พระบาลีจากพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจารีต โดยใช้ธัมมจักกัปป วัตตนสูตรเป็นกรณีศึกษา การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร โดยศึกษา จากเอกสารชั้นปฐมภูมิคือ พระไตรปิฎกบาลี 4 สายจารีต

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเป็นมาและ พัฒนาการของคัมภีร์พระบาลีแบ่งเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคมุขปาฐะ ยุคจารจารึก และยุคจัดพิมพ์ โดยคัมภีร์พระบาลีเริ่มมีการ จัดโครงสร้างอย่างชัดเจนตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1 และมีการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง โครงสร้างของคัมภีร์ทุกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ 1–3 2) ธัมม จักกัปปวัตตนสูตรมีโครงสร้างเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ บทนำ หลักธรรม และ บทท้าย หลักธรรมแม่บทของพระสูตรนี้คือ อริยสัจ 4 ส่วนหัวใจของการปฏิบัติธรรม คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นมรรคสมัยคัมภีร์ และ 3) เนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจาก พระไตรปิฎกบาลีทุกสายจารีตมีความแตกต่างกันทั้งหมด 33 แห่ง คิดเป็น 5.56% ในจำนวนนี้มีความแตกต่างด้านการแบ่งส่วนเนื้อหา 2 แห่ง คิดเป็น 6.06% มีความ แตกต่างทางด้านไวยากรณ์ 22 แห่ง คิดเป็น 66.67% มีความแตกต่างทางด้านความ หมาย 9 แห่ง คิดเป็น 27.27%

คำสำคัญ: วิเคราะห์เปรียบเทียบ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คัมภีร์พระบาลี

Abstract

This research is a documented qualitative research based on 4 different Pali scriptures. It has three objectives: 1) to study the history and development of the Pali scriptures, 2) to study the content structure of the Dhammachakkappavattana Sutra in the Pali scriptures, and 3) to conduct and compare quantitative, qualitative, and grammatic analyses of 4 different Pali Tripitaka scriptures by using the Dhammachakkappavattanasutra as a case study.

From the study, it was found that 1) the development of the Pali scriptures can be divided into 3 periods, namely the oral tradition, the inscription era, and the publishing era. The contents of the Pali scriptures started to have a clear structure since the First Council and there are many changes to the structure of the scriptures especially during the 1st-3rd Council. 2) The contents of Dhammachakkappavattanasutra can be structurally divided into 3 parts: an introduction, a doctrine, and a concluding chapter. The main doctrine of Dhammachakkappavattanasutra is the Four Noble Truths and the heart of the Dharma practice is the Noble Eightfold Path, which is the Path of Concordance. 3) The contents of the Dhammachakkappavattanasutra from all 4 different Pali scriptures differ in 33 places (about 5.56%), 2 of which were in content segmentation (6.06%). There were 22 grammatical differences (66.67%), and 9 semantic differences (27.27%)

Keywords: Comparative analysis, Dhammachakkappavattana Sutta,
Pali scriptures

1. บทนำ

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดสัตว์โลกทั้งหลายเป็นเวลา 45 พรรษา จึงมีพระธรรมคำสอนเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งการสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมานิยมใช้วิธีมุขปาฐะจนกระทั่งถึง ปี พ.ศ. 433 ที่ประเทศศรีลังกา เริ่มมีการจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาเป็นตัวอักษรโดยพระรักษิตมหาเถระ เพราะปรารถนาเหตุความทรงจำของกุลบุตรเสื่อมถอยและประเทศมีสงครามมาก อาจทำให้พระธรรมวินัยสูญหาย¹ จึงได้ทำการสังคายนาโดยการจารลงใบลาน การสังคายนาครั้งต่อมาจึงนิยมใช้วิธีการจารลงใบลานเรื่อยมา ต่อมาเมื่อวิทยาการก้าวหน้าขึ้นเทคโนโลยีการพิมพ์เริ่มแพร่หลาย การสืบทอดคำสอนจึงเริ่มใช้วิธีพิมพ์เป็นหนังสือ โดยเริ่มต้นจากทางยุโรปเริ่มจัดพิมพ์คัมภีร์บาลีเป็นหนังสือครั้งแรกโดยทางสมาคมบาลีปกรณ์ (PTS) ประเทศอังกฤษได้เริ่มจัดพิมพ์จนกระทั่งครบชุดตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2424–2537² ส่วนพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ที่ทำเป็นชุดครั้งแรกคือพระไตรปิฎกอักษรไทย ฉบับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. 5) เมื่อ ปี พ.ศ. 2436 จำนวน 39 เล่ม

เนื้อหาในพระบาลีที่สืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีการต่างๆเป็นเวลา 2,000 กว่าปีย่อมมีการตกหล่น ผิดเพี้ยนไปจากเนื้อหาดั้งเดิมบ้างเป็นธรรมดา เนื้อหาพระบาลีที่เก็บรักษาไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก 4 สายอักษรหลักที่อยู่ในรูปใบลานและฉบับพิมพ์โดยเฉพาะฉบับที่ปริวรรตมาจากใบลานโดยตรง จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญมากในการศึกษาวิเคราะห์เพื่อสวดย้อนหลังกลับไปว่า เนื้อหาพระบาลีที่ใกล้เคียงของดั้งเดิมที่สุดเป็นอย่างไร การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกหลายฉบับในปัจจุบันนิยมนำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆเทียบเคียงด้วย ยกตัวอย่างเช่น พระไตรปิฎกฉบับทยอยรณรส เตปิฎก จัดทำเมื่อ พ.ศ. 2549 ได้นำพระไตรปิฎกบาลีจำนวน 7 ฉบับมาเทียบเคียง ได้แก่ 1) ฉบับไทยรัฐ 2) ฉบับสยามรัฐ 3) ฉบับมหาจุฬาฯ 4) ฉบับฉัฐฐสังคายนา 5) ฉบับ PTS 6) ฉบับ

1. พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต, *คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1*, แปลโดย สุเทพ พรหมเลิศ. (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 302.

2. บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์, “พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน”, *เรื่องเล่าพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2564), 80–81.

พุทธชยันตี 7) ฉบับนาลันทา แล้วทำเชิงอรรถในคำที่ต่างกัน³ เป็นต้น การดำเนินการจัดทำพระไตรปิฎกลักษณะนี้มีข้อปัญหาที่พึงพิจารณา 3 ประการ ได้แก่ 1) หลักฐานที่นำมาเทียบเคียงมีน้อยฉบับและบรรดาพระไตรปิฎกที่นำมาเทียบเคียงนั้น ฉบับที่ปริวรรตจากใบลานโดยตรงมีเพียง 4 ฉบับเท่านั้น คือ ฉบับสยามรัฐ (ใบลานขอม) ฉบับฉัฐสังคายน (ใบลานพม่า) ฉบับ PTS (ใบลานสิงหล) และฉบับพุทธชยันตี (ใบลานสิงหล) ส่วนฉบับที่เหลือเป็นเพียงการคัดลอกกันไปมาระหว่างฉบับพิมพ์เหล่านี้ เท่ากับว่าต้นฉบับที่แท้จริงมีเพียงใบลานอักษรขอม พม่า สิงหล เพียงไม่กี่ชุดเท่านั้น นอกจากนี้ยังขาดหลักฐานจากสายใบลานอักษรล้านนาอีกด้วย ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่เพียงพอที่จะศึกษาวิเคราะห์เพื่อสืบค้นย้อนไปหาเนื้อความที่ใกล้เคียงพระบาลีดั้งเดิมที่สุดได้ 2) การแสดงคำต่างที่เชิงอรรถมีเพียงเฉพาะคำที่ผู้จัดทำเห็นว่าสำคัญเท่านั้น ไม่ได้นำมาแสดงทุกคำ ทำให้ไม่ทราบจำนวนที่แท้จริงของคำต่างทั้งหมดที่มีอยู่ในคัมภีร์พระบาลี 3) ในจำนวนคำต่างที่นำมาแสดงที่เชิงอรรถเหล่านั้นก็ไม่ได้บอกว่าคำใดถูก คำใดผิด มีวิเคราะห์หรืออธิบายอย่างไร ทำให้การศึกษาคัมภีร์พระบาลีเชิงลึกเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะไม่ทราบว่าควรพิจารณาด้วยพหุพยานของคำต่างเหล่านั้น โดยประการใดจึงจะเหมาะสม

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาคัมภีร์พระบาลีด้วยการนำพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจารีตมาศึกษาร่วมกันด้วยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลร่วมกันจากพระไตรปิฎกบาลีทุกสายจารีต 2) เปรียบเทียบเนื้อหาจากหลักฐานทั้งหมดทุกตัวอักษรแล้วแสดงคำต่างให้เห็นทั้งหมด 3) วิเคราะห์เนื้อหาในคำต่างทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อสาวไปหาเนื้อความที่มีความสมบูรณ์ใกล้เคียงพระบาลีดั้งเดิมมากที่สุด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำพระสูตรจากพระไตรปิฎกมาเป็นกรณีศึกษา คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระสูตรนั้นนอกจากจะเป็นปฐมเทศนาแล้วยังนับได้ว่าเป็นแม่บทของพระธรรมเทศนาอื่นๆ จึงนับได้ว่าเป็นพระสูตรที่มีความสำคัญมาก การศึกษาพระสูตรนี้ด้วยการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาจากพระไตรปิฎก 4 สายจารีตดังที่กล่าวมาข้างต้น จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจพระสูตรนี้ได้มากขึ้นในทุกๆ มิติ ทั้งด้านความหมาย ไวยากรณ์ สัทศาสตร์ อักษรศาสตร์ เป็นต้น

3. ทยธรณสุต เตปิฎก, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549), [21–22].

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์พระบาลีตลอดจนศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและศึกษาแนวทางการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงตัวเลข เชิงไวยากรณ์ เชิงความหมายของคัมภีร์พระบาลีจากพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจาริต โดยใช้ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นกรณีศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์พระบาลี

2.2 เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในคัมภีร์พระบาลี

2.3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงตัวเลข เชิงไวยากรณ์ และเชิงความหมายของคัมภีร์พระบาลีจากพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจาริต โดยใช้ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นกรณีศึกษา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีแหล่งข้อมูล จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกบาลี 4 สายจาริต เอกสารชั้นทุติยภูมิ เช่น วรรณคดี ฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยคัดเนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจาริต ได้แก่ จาริตอักษรขอม 2 ฉบับ คือ (1) พระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ (2) พระไตรปิฎกบาลีฉบับอักษรขอม จาริตอักษรล้านนา 1 ฉบับ คือ (3) พระไตรปิฎกอักษรลาว จาริตอักษรพม่า 1 ฉบับ คือ (4) พระไตรปิฎกบาลีฉบับฉฉฐสังคายนา จาริตอักษรสิงหล 2 ฉบับ คือ (5) พระไตรปิฎกบาลีฉบับพุทธชนันตี (6) พระไตรปิฎกฉบับ PTS รวมทั้งสิ้น 6 ฉบับ

จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ได้จากแต่ละคัมภีร์แยกแยะออกมาเป็นคำๆ แล้วจัดเรียงคำที่มาจากแต่ละคัมภีร์เปรียบเทียบกับคำต่อคำ

แล้วสำรวจเพื่อหาความเหมือนและต่างกันของเนื้อหาในแต่ละคัมภีร์ จากนั้นนำคำที่ต่างกันมาทำการศึกษาวิเคราะห์ในทุกๆ ประเด็น

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนา แบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

- 1) เชิงตัวเลข หาจำนวนคำที่ต่างกันและเหมือนกัน นำมาคำนวณเทียบกับจำนวนคำทั้งหมดเพื่อสรุปเป็นเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างของเนื้อหาในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร
- 2) เชิงไวยากรณ์ วิเคราะห์เนื้อหาในส่วนที่ต่างกันว่ามีหลักไวยากรณ์บาสิอะไรรองรับ และทำให้เกิดความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญหรือไม่
- 3) เชิงความหมาย วิเคราะห์เนื้อหาในส่วนที่ต่างกันว่าทำให้เนื้อหาในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรของแต่ละคัมภีร์เกิดความหมายที่แตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญหรือไม่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลของอัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากพระไตรปิฎก 4 สายจารีต มาเปรียบเทียบกับ โดยนำเนื้อหาจากฉบับใดฉบับหนึ่งมาเป็นตัวตั้ง ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้เนื้อหาจากฉบับสยามรัฐมาเป็นตัวตั้ง จากนั้นนำฉบับอื่นๆ มาเปรียบเทียบกับและฉบับ กำหนดอักษรย่อของพระไตรปิฎกแต่ละฉบับ สำหรับงานวิจัย ดังนี้

- Tb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย (ฉบับสยามรัฐ)
- Eb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน (ฉบับ PTS)
- Mb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า (ฉบับฉန္ธุรัฐสังคายนา)
- Sb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล (ฉบับพุทธชยันตี)
- Kb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรขอม
- Lb หมายถึง พระไตรปิฎกบาลีอักษรลาว

เนื้อหาของอัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ต่างกันจะใส่หมายเลขกำกับไว้ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ เป็นข้อๆ ไป เนื้อหาอัมมจักกัปปวัตตนสูตรฉบับสยามรัฐ⁴ มีดังนี้

4. ส.ม. 26/1664-1673/528-532 (บาลี.สยามรัฐ)

ธมมจกกปวัตตนวคโค ทุติโย^[1]

[๑๖๖๔] เอวเม^[2] สุตํ เอกํ สมัยํ ภควา พาราณสียํ วิหริติ อธิสิตเน มิคทาเยฯ ตตร
โฆ ภควา ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตเน น เสวิตพฺพาฯ
กตเม เทว^[3]ฯ โย จายํ กามะสุ กามสุขสลิกานฺโยโค^[4] ทิโน คมโม โปถุชนิกो^[5] อนริโย
อนตฺถสฺสทิตฺโต โย จายํ อตฺตกิลมณานฺโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสฺสทิตฺตา เอเตเต^[6]
ภิกฺขเว อุโฆ อนเต อนุปคมม มชฺฌิมา ปฏฺธิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี
ณานกรณี อุปสมาย อภิญฺเฌาย สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ฯเปฯ

[๑๖๖๕] อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจ^[7]ฯ ชาตีปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา
พฺยาธีปิ ทุกฺขา^[8] มรณมฺปิ ทุกฺขํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสापิ ทุกฺขา^[9]
อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิฉฉํ น ลกฺขิตํ ตมฺปิ ทุกฺขํ สงฺขิตเตน
ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา^[10] ทุกฺขาฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมฺพุทฺธโย อริยสจฺจ^[11]ฯ ยายํ
ตณฺหา โปโนพฺภวิกา^[12] นนฺทิราคสฺสทิตฺตา ตตรตฺตรากิณฺณทินิฯ เสยฺยถิทํฯ กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหาฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธอ อริยสจฺจ^[13]ฯ โย ตสฺสา เยว
ตณฺหาย อเสสฺวิราคนิโรธ จาโค ปฏฺธินีสฺสคฺโค มุคฺติ อนาลโยฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว
ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺธิปทา อริยสจฺจํฯ อยเมว อริโย อมฺฤจฺจคฺโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ
สมฺมาทิฏฺฐิฯ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิฯ

[๑๖๖๖] อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจณฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสเทสฺส ธมฺเมสฺสุ จกฺขุ
อุทฺปาติ ญาณํ อุทฺปาติ^[14] ปณฺหา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ ตํ โข
ปณิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริณฺเฌยฺยณฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ ฯเปฯ ปริณฺเฌยฺยณฺติ เม ภิกฺขเว
ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสเทสฺส ธมฺเมสฺสุ จกฺขุ อุทฺปาติ ญาณํ อุทฺปาติ ปณฺหา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ
อาโลโก อุทฺปาติฯ

[๑๖๖๗] ไม่มีคำต่าง

[๑๖๖๘] ไม่มีคำต่าง

[๑๖๖๙] ไม่มีคำต่าง

[๑๖๗๐] ยาวกัณฺณจ เม ภิกฺขเว อิมะสุ จตฺตสฺส อริยสจฺจเจสฺส เอวณฺติปริวณฺณ^[15]
ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ โอลฺลสํ เนว ตาวาทํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก
สมารเก สพรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ

อภิสมพทุโธ^[16] ปจฺจณฺณาสีฯ ยโต จ โข เม ภิกฺขเว อิมสฺส จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส เอวณฺติปริวณฺณํ ทฺวาทสการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ ธาหํ ภิกฺขเว สทฺเวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สทฺวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สรรมาสมฺโพธิ อภิสมพทุโธ ปจฺจณฺณาสีฯ ญาณณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทฺปาที อุกุปฺปา เม **วิมุตติ**^[17] อยมณฺติมา ชาตินตฺถิทานิ ปุณฺณโกวตฺตา อิทมวโจ ภควา อตฺตมฺนา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ **อภินนฺทนต์**^[18]ฯ

[๑๖๗๑] **อิมสมิณฺจ**^[19] ปน เวยฺยาकरणสฺมี ภณฺณมานเ อายสมฺโต โภณฺทณฺณสฺส วิรัชํ วิตมฺลํ ฌมฺมจกฺขุ อุทฺปาที **ยงฺกิลฺล**^[20] สมฺพุทฺธมฺมํ **สพฺพพฺนตํ**^[21] นิโรธมฺมนฺติฯ **ปวตฺติเต**^[22] **จ**^[23] ภควตา ฌมฺมจกฺเก ภูมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาลเสฺสํ **เอตํ ภควตา**^[24] พารานฺณสิยํ อีสิปฺตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ **อปฺปฏฺวิตฺติย**^[25] สมณฺเน วา พฺรหฺมณฺเน วา เทเวณ วา มาเรณ วา พฺรหฺมณฺนา วา เกณจิ วา โลกสมฺมินฺติฯ ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาลเสฺสํ **เอตํ ภควตา พารานฺณสิยํ อีสิปฺตเน** มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ **อปฺปฏฺวิตฺติย** สมณฺเน วา พฺรหฺมณฺเน วา เทเวณ วา มาเรณ วา พฺรหฺมณฺนา วา เกณจิ วา โลกสมฺมินฺติฯ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตฺติสา เทวาทฺฯ ยามา เทวาทฺฯ ตฺสึตา เทวาทฺฯ นิมฺมานวตฺติ เทวาทฺฯ **ปรนนิมิตฺวสวตฺติ**^[26] เทวาทฺฯ พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาลเสฺสํ **เอตํ ภควตา พารานฺณสิยํ อีสิปฺตเน** มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ **อปฺปฏฺวิตฺติย** สมณฺเน วา พฺรหฺมณฺเน วา เทเวณ วา มาเรณ วา พฺรหฺมณฺนา วา เกณจิ วา โลกสมฺมินฺติฯ

[๑๖๗๒] อิตฺติ เตน ขณฺเนน [**เตน ลเณน**]^[27] เตน มุหุตฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺกคฺคจฺฉิทฺตา อยฺยณฺจ **ทสฺสทสฺสี โลกาธาตุ**^[28] สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิตฺตา อปฺปมาโน จ **โฬหาร**^[29] โภภาโส โลเก ปาตุโรหิ **อติกกมฺเมว**^[30] เทวานํ เทวานุภาวนฺติฯ

[๑๖๗๓] อล โข ภควา **อุทาน**^[31] อุทานสิ อญฺณาสี วต โภ โภณฺทณฺณสฺส อญฺณาลอฺภณฺทณฺณสฺส **อญฺณาลอฺภณฺทณฺณสฺส**^[32] นามํ อโหสิตฺตา [**ปรม**]^[33]

เนื้อหาที่ในพระไตรปิฎกแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันจะใส่เลขกำกับไว้ รวมทั้งสิ้นมี 33 แห่ง เนื้อหาที่แตกต่างกันของแต่ละข้อ ดังนี้

[1] ธมมจกุกปปาวตตนวคฺโค ทฺติโย (Tb, Kb), ธมมจกุกปปาวตตนวคฺโค
ทฺติโย ตถาคเตน วุตฺต (Eb), ธมมจกุกปปาวตตนวคฺค ธมมจกุกปปาวตตนสฺสฺตฺต (Mb),
ธมมจกุกปปาวตตนวคฺโค ธมมจกุกปปาวตตนสฺสฺตฺตํ (Sb, Lb)

[2] เอวเม (Tb, Eb, Kb, Lb), เอวํ เม (Mb, Sb)

[3] กตเม เทว (Tb, Eb, Mb, Kb, Lb), [-] (Sb)

[4] กามสุขสลิกานฺุโยโค (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), กามสุขสลิกานฺุโยโค (Eb)

[5] โปถุชฺชนิโก (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), ปุถุชฺชนิโก (Eb)

[6] เอเตเต (Tb, Eb, Sb, Kb), เอเต โข (Mb), เอเต (Lb)

[7] ทุกขํ อริยสจฺจํ (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), ทุกขมฺอริยสจฺจํ (Eb)

[8] พยาธิปี ทุกฺขา (Tb, Eb, Mb), พยาธิปี ทุกฺโข (Sb, Lb), พยาธิปี ทุกฺขา (Kb)

[9] โสภปริเทวทุกฺขทฺโหมนสฺสฺสฺยาสาปี ทุกฺขา (Eb), [-] (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb)

[10] ปณฺจปาทานกฺขนฺธา (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), ปณฺจปาทานกฺขนฺธาปี (Eb)

[11] ทุกฺขสมฺพุทฺโธ อริยสจฺจํ (Tb, Sb, Kb, Lb), ทุกฺขสมฺพุทฺโธ อริยสจฺจํ (Mb),
ทุกฺขสมฺพุทฺธมฺ อริยสจฺจํ (Eb)

[12] โปโนพฺภวิกา (Tb, Eb, Mb, Kb, Lb), โปโนภวิกา (Sb)

[13] ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ (Tb, Sb, Kb), ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ (Mb, Lb),
ทุกฺขนิโรธมฺ อริยสจฺจํ (Eb)

[14] จกฺขุํ อุทปาที ญาณํ อุทปาที (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), จกฺขุมฺ อุทปาที
ญาณมฺ อุทปาที (Eb)

[15] เอวนตฺติปริวณฺณํ (Tb, Kb), เอวํ ตฺติปริวณฺณํ (Eb, Mb, Sb, Lb)

[16] อภิสมฺพุทฺโธ (Tb, Sb, Kb), อภิสมฺพุทฺโธติ (Eb, Mb, Lb)

[17] วิมุตฺติ (Tb, Mb, Kb, Lb), เจโตวิมุตฺติ (Eb, Sb)

[18] อภินนฺทฺนฺติ (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), อภินนฺทํ (Eb)

[19] อิมสฺมิณฺจ (Tb, Sb, Kb, Lb), อิมสฺมี จ (Eb, Mb)

[20] ยงฺกิลฺลิจิ (Tb, Kb), ยํ กิลฺลิจิ (Eb, Mb, Sb, Lb)

[21] สพฺพนฺตํ (Tb, Eb, Sb, Kb), สพฺพํ ตํ (Mb, Lb)

[22] ปาตฺตติเต (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), เอวมฺปาตฺตติเต (Eb)

[23] จ (Tb, Eb, Kb), จ ปน (Mb, Sb, Lb)

[24] เอต์ ภควตา (Tb, Mb, Sb, Lb), *เอตมภควตา* (Eb, Kb)

[25] อปปฏิวัตติย (Tb, Eb, Mb, Kb, Lb), *อปปฏิวัตติย* (Sb)

[26] ปรมิมิตวสวตตี (Tb, Mb, Sb, Kb, Lb), *ปรมิมิตวสวตติโน* (Eb)

[27] เตน ลเยน (Eb, Mb, Lb), *[-]* (Tb, Sb, Kb)

[28] ทสสทสสี โลภธาตุ (Tb, Eb, Sb, Kb, Lb), *ทสสทสสีโลภธาตุ* (Mb)

[29] โอฬาร (Tb, Sb, Kb), *อุฬาร* (Eb, Mb, Lb)

[30] อติกกมเมว (Tb, Kb), *อติกกมม* (Eb, Mb, Sb, Lb)

[31] อุทาน (Tb, Eb, Sb, Kb), *อิม อุทาน* (Mb, Lb)

[32] อนุญาโกณฑลโณเดว (Tb, Sb, Kb, Lb), *อนุญาตโกณฑลโณเดว* (Eb), *อนุญาสิโกณฑลโณเดว* (Mb)

[33] ปจมี (Mb, Lb), *[-]* (Tb, Eb, Sb, Kb)

จำนวนคำในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่นำมาเปรียบเทียบวิเคราะห์นั้น ในฉบับสยามรัฐซึ่งนำมาเป็นตัวเปรียบเทียบมีจำนวนทั้งสิ้น 594 คำ ในจำนวนนี้เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบคำต่างทั้งสิ้น 33 แห่ง ในบรรดาคำต่างเหล่านี้สามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ความแตกต่างด้านการแบ่งส่วนเนื้อหา ความแตกต่างด้านไวยากรณ์และความแตกต่างด้านความหมาย

ความแตกต่างด้านการจัดหมวดวรรคตอน เป็นความแตกต่างที่เกิดจากการแบ่งเนื้อหาในพระไตรปิฎกออกเป็นหมวด เป็นวรรค เป็นตอน เป็นพระสูตร เพราะต้นฉบับที่มาจากใบลานมักจะจารติดกันเป็นพืดติดกันไปหมด เพราะฉะนั้นเมื่อนำมาจัดพิมพ์จำเป็นต้องมีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนๆ ต้องตัดคำที่ติดต่อเนื่องกันเป็นพืดนั้นแยกออกมาเป็นคำๆ ในการแบ่งคำ แบ่งวรรค แบ่งตอน นี้เอง ที่เป็นวิจรรย์ญาณของคณะผู้จัดของแต่ละประเทศในการเลือกที่จะจัดแบ่งเนื้อหาเหล่านั้นอย่างไร เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้มีความแตกต่างด้านการแบ่งส่วนเนื้อหาที่นำมาวิเคราะห์อยู่ 2 แห่ง นอกจากนี้ยังมีบางคำไม่ได้นำมาวิเคราะห์ เช่น คำว่า “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” ในฉบับไทย ขอม และเขียนแยกกันเป็น “ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา” ในฉบับพม่า สิงหล ลาว PTS เป็นต้น สาเหตุที่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์เพราะเพียงข้อพิจารณา

ของแต่ละคณะทำงานที่เลือกจะตัดคำอย่างไรเท่านั้นเอง เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้มีความแตกต่างด้านการแบ่งส่วนเนื้อหาอยู่ 2 แห่ง คือ คำที่ 1 และคำที่ 33

ความแตกต่างด้านไวยากรณ์ เป็นความแตกต่างที่เกิดจากการเลือกบันทึกโดยใช้ไวยากรณ์ต่างกัน เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้มีความแตกต่างด้านไวยากรณ์อยู่ 22 แห่ง ได้แก่ คำที่ 2, 4–5, 7–8, 10–16, 18–21, 24–26, 28–29, 32

ความแตกต่างด้านความหมาย เป็นความแตกต่างที่เกิดจากเนื้อหาที่ไม่เหมือนกันต่างกันครึ่งคำบ้าง หนึ่งคำบ้าง หลายคำบ้าง เป็นนิบาตบ้าง เป็นคำนามบ้าง ทำให้ความหมายของประโยคแตกต่างกันเล็กน้อยเช่นเกิดความเพี้ยนบ้าง หรือแตกต่างกันมากขึ้นขึ้นต่างกันเลยก็มี เช่นคำว่า “อกุปฺปา เม วิมุตติ” กับคำว่า “อกุปฺปา เม เจโตวิมุตติ” เป็นต้น ในข้อความนี้อาจแปลได้ถึง 3 ความหมายว่า 1) วิมุตติ ที่หมายรวมเอาถึง เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ 2) เจโตวิมุตติ ที่เกิดจากอำนาจสมณะ 3) อกุปฺปาเจโตวิมุตติ ที่เลิศกว่าเจโตวิมุตติทั้งปวง คำเหล่านี้แม้ต่างกันเพียงครึ่งคำ แต่ก็มีผลทำให้ความหมายเปลี่ยนไปเป็นคนละเรื่องได้เลย เป็นต้น เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้มีความแตกต่างด้านความหมายอยู่ 9 แห่ง ได้แก่ คำที่ 3, 6, 9, 17, 22–23, 27, 30–31

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของคัมภีร์พระบาลี

กล่าวได้ว่าความเป็นมาของคัมภีร์พระบาลีมีพัฒนาการโดยผ่านการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ 1) ยุคมุขปาฐะ 2) ยุคจารจารึก 3) ยุคจัดพิมพ์

การสืบทอดคัมภีร์ในยุคมุขปาฐะ เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงการสังคายนาครั้งที่ 4 โดยแบ่งหมวดหมู่ของคำสอนได้หลายลักษณะ ตั้งแต่แบ่งเป็นพระธรรมและพระวินัย จนกระทั่งเป็น 3 ปิฎก ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกในที่สุด การสืบทอดนี้เป็นการทรงจำสืบทอดๆกันมาเป็นรุ่นสู่รุ่น โดยพระภิกษุที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดคำสอนคือ กลุ่มพระนักปรีชาญาณ ได้แก่ พระที่ทรงพระสูตร พระที่เป็นวินัยธร พระธรรมกถึก การสืบทอดคำสอนด้วยมุขปาฐะนี้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) แบ่งกันทรงจำตามหมวดหมู่ของคำสอนที่จัด

แบ่งในยุคนั้นๆ 2) สวดบทพทวนโดยการสาธยายร่วมกันเป็นหมู่คณะ 3) มีกำหนดระยะเวลาการสวดบทพทวนร่วมกันตามวาระตามโอกาส การสังคายนาแต่ละครั้งส่งผลให้เกิดพัฒนาการของคัมภีร์ คือ การรักษาคำสอนเดิมและการเพิ่มเติมของใหม่ และคัมภีร์ที่เกิดขึ้นหลังจากการทำสังคายนาจะเป็นตัวกำหนดระเบียบข้อบังคับตลอดจนมติธรรมต่างๆของแต่ละนิกาย

การสืบทอดคัมภีร์ในยุคจาริก การจาริกตัวอักษรมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่ไม่เป็นที่นิยม ซึ่งการสังคายนาพระพุทพจน์ด้วยการจารเป็นอักษรลงในใบลานเป็นงานใหญ่ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจกันทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร มิได้เกิดขึ้นบ่อยๆ เป็นเหตุให้คัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานที่ครบชุดมีหลงเหลืออยู่น้อยมากปัจจุบันใบลานที่หลงเหลือมาส่วนมากจะจารึกด้วยอักษรสิงหล อักษรพม่า อักษรขอม และอักษรล้านนา การสังคายนาด้วยการจารจาริกเกิดขึ้นครั้งแรกในคราวทำสังคายนาที่เกาะสิงหลเมื่อประมาณ พ.ศ. 433 โดยพระเจ้าวัฏฏคามณีนุภย นับเป็นการเริ่มต้นยุคจารจาริกอย่างชัดเจน และทำให้การสืบทอดด้วยวิธีจารจาริกได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งการสืบทอดด้วยมุขปาฐะเริ่มเสื่อมความนิยมและหมดไปในที่สุด

การสืบทอดคัมภีร์ในยุคจัดพิมพ์ เมื่อเทคโนโลยีการพิมพ์ได้รับความนิยมมากขึ้น การสืบทอดคำสอนจึงเริ่มหันมาใช้วิธีการจัดพิมพ์ โดยเริ่มจากพระไตรปิฎกฉบับ PTS เมื่อ พ.ศ. 2424 จากนั้นประเทศต่างๆจึงเปลี่ยนมาใช้วิธีการจัดพิมพ์เพื่อบันทึกพระไตรปิฎกของประเทศตนเองมาจนกระทั่งถึงในยุคปัจจุบัน พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ที่ได้รับความนิยมในการนำไปใช้อ้างอิงมี 4 ฉบับ ได้แก่ ฉบับ PTS ของสมาคมบาติปกรณ์ประเทศอังกฤษ ฉบับสยามรัฐของไทย ฉบับฉัฐรัฐสังคายนาของพม่า และฉบับพุทธชนันตีของศรีลังกา การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแบ่งได้เป็น 2 สาย คือ สายจาริตและสายวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.2 โครงสร้างเนื้อหาของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในคัมภีร์พระบาลี

เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมีโครงสร้างอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ 1) บทนำ เป็นคำที่พระอานนที่ได้แสดงต่อพระอรหันต์เถระ 500 รูปเพื่อตอบคำถามที่พระมหากัสสปะถามในคราวทำสังคายนาครั้งที่ 1 ว่า “ธรรมจักรแสดงไว้ที่ไหน ใครเป็นผู้แสดง แสดงแก่ใคร และแสดงอย่างไร 2) หลักธรรม ในพระสูตรนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง

หลักธรรมได้แก่ ทางสายกลาง อริยสัจ 4 รอบ 3 อากาโร 12 3) บทท้าย เป็นการบอกเหตุการณ์ว่าพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา” เมื่อนั้นเหล่าเทวดาได้ส่งเสียงตอกกันขึ้นไปตั้งแต่ชั้นจาตุมหาราชิกาจนกระทั่งถึงชั้นพรหม ทัวทั้งหมื่นโลกธาตุหวั่นไหวสั่นสะเทือน มีแสงสว่างหาประมาณมิได้

ลักษณะของหลักธรรมที่ปรากฏในคำสอนพระพุทธศาสนามี 3 ประการ ได้แก่ 1) แสดงธรรมตามอัธยาศัยผู้ฟัง คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามอัธยาศัยผู้ฟัง เรียกว่า “ปรัชญาสยา” พระองค์จะตรวจดูอัธยาศัยผู้ฟังก่อนแล้วจึงแสดงธรรมตามอัธยาศัยนั้นๆ 2) แสดงข้อธรรมตามลำดับ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงตามลำดับหัวข้อธรรม ไม่ข้ามข้อไปมา ดังหลักฐานว่า “ในธรรมวินัยนี้ มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลุหรือเหตุผลโดยตรง 3) ข้อธรรมมีความละเอียดลุ่มลึกไปตามลำดับ คือ ข้อธรรมแม้เป็นหมวดเดียวกัน แต่เมื่อปฏิบัติไปได้สุรอบแล้วเริ่มต้นปฏิบัติรอบใหม่ย่อมจะมีความละเอียดลุ่มลึกยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม

วิเคราะห์หลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่อนำลักษณะของหลักธรรมทั้ง 3 ประการข้างต้นมาวิเคราะห์หลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ อริยมรรคมีองค์ 8 อริยสัจ 4 รอบ 3 อากาโร 12 กับหลักธรรมแม่บทสำคัญๆในพระพุทธศาสนา เช่น บุญกิริยาวัตถุ 3 กับอเสขะธรรม 10 กับไตรสิกขาและธรรมชั้น 5 เป็นต้น ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามลำดับหัวข้อธรรมและยังทำให้สามารถอธิบายขั้นตอนการบรรลุธรรมตามแนวหลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรได้ว่า สัมมาทิฏฐิ → สีล → สมาธิ → ปัญญา → วิมุตติ → วิมุตติญาณทัสสนะ

5.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงตัวเลข เชิงไวยากรณ์ และเชิงความหมายของคัมภีร์พระบาลีจากพระไตรปิฎกบาลี 4 สายจารีต โดยใช้ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นกรณีศึกษา

เมื่อนำเนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากพระไตรปิฎกบาลีทุกสายจารีตมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบรวมกันแล้วพบว่า จากเนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในพระ

ไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐที่มีจำนวน 594 คำ พบความแตกต่างกันทั้งสิ้น 33 แห่ง คิดเป็น 6.06% บรรดาความต่างทั้ง 33 แห่งนั้น มีความแตกต่างด้านการแบ่งส่วนเนื้อหา 2 แห่ง คิดเป็น 6.06% มีความแตกต่างด้านไวยากรณ์ 22 แห่ง คิดเป็น 66.67% มีความแตกต่างด้านความหมาย 9 แห่ง คิดเป็น 27.27% ความแตกต่างด้านไวยากรณ์พบว่า มีความแตกต่างระหว่างไวยากรณ์ของภาษาพูดกับภาษาเขียน และแสดงให้เห็นถึงความนิยมในการใช้หลักไวยากรณ์ของแต่ละประเทศ ความแตกต่างด้านความหมาย แม้พบได้น้อยแต่มีผลทำให้ความหมายของเนื้อหาพุทธธรรมผิดเพี้ยนได้

6. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการเปรียบเทียบวิเคราะห์พระไตรปิฎกบาลีจาก 4 สายจารีตมี 5 ประการ ได้แก่

1) **ข้อมูลความแตกต่างเชิงตัวเลข** ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของเนื้อหาของพระไตรปิฎกบาลีสายจารีตต่างๆ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมว่ามีจำนวนมากน้อยเท่าไร สามารถนำตัวเลขเหล่านี้คำนวณออกมาเป็นสัดส่วนได้

2) **ความแตกต่างระหว่างไวยากรณ์ภาษาพูดกับไวยากรณ์ภาษาเขียน** เมื่อนำเนื้อหาที่สืบทอดกันมาด้วยมุขปาฐะถ่ายทอดสู่การเขียนทำให้เห็นเค้าโครงของรูปแบบไวยากรณ์ภาษาพูดหลงเหลืออยู่ ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกับรูปแบบไวยากรณ์ภาษาเขียนหลายประการ เช่น เรื่องการออกเสียง คำชุด วรรคตอน เป็นต้น

3) **ความแตกต่างด้านไวยากรณ์** เนื้อหาในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลีแต่ละสายจารีตแสดงให้เห็นถึงความนิยมการใช้หลักไวยากรณ์ของแต่ละประเทศไม่เหมือนกันส่งผลการสืบทอดคำสอนด้วยการจารจารึกของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ ความแตกต่างด้านไวยากรณ์นี้เป็นความแตกต่างที่พบเห็นได้มากที่สุด แต่เนื้อหาที่แตกต่างด้านไวยากรณ์นั้นยังคงความหมายเหมือนเดิม

4) **ความแตกต่างด้านความหมาย** เกิดจากการบันทึกตกหล่นหรือบันทึกเกินมา อาจจะด้วยความประมาทเลินเล่อเป็นต้น ความแตกต่างด้านความหมายนี้พบเห็นได้น้อย แต่ความแตกต่างแม้เพียงเล็กน้อยสักครั้งคำ หนึ่งคำ หรือหลายคำ ล้วนมีผลทำให้ความหมายของเนื้อหาพุทธธรรมตรงนั้นเพี้ยนไปหรือถึงขั้นผิดไปเลยก็ได้

ดังนั้นความแตกต่างด้านความหมายนี้จึงมีความสำคัญมาก จะปล่อยปะละเลยเพราะเห็นว่าผิดเพียงเล็กน้อยไม่ได้

5) **แนวทางการศึกษาพระไตรปิฎกบาลี** เมื่อได้ทำการเปรียบเทียบวิเคราะห์เนื้อหาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากพระไตรปิฎกบาลีทุกสายจารีต ทำให้พบแนวทางการศึกษาพระไตรปิฎกบาลีที่จะทำให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกซึ้งขึ้นว่า 1) การใช้หลักฐานชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกบาลีทุกสายจารีต เนื้อหาจากพระไตรปิฎกแต่ละสายจารีตให้นัยต่างกัน การศึกษาจากพระไตรปิฎกหลายจารีตจะทำให้เห็นได้หลายแง่มุมมากขึ้น 2) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ความแตกต่างของเนื้อหาจากหลายสายจารีตมีประโยชน์หลายด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งข้อมูลบาลี ด้านส่งเสริมการศึกษบาลีและด้านส่งเสริมประเพณี 3) การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การอธิบายถึงความแตกต่างของเนื้อหาในพระไตรปิฎกบาลีแต่ละสายจารีต จำเป็นต้องใช้ความรู้จากหลายแขนงมาวิเคราะห์ร่วมกันแบบบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักไวยากรณ์ หลักพุทธธรรม ตลอดจนกระทั่งศาสตร์อื่นๆไม่ว่าจะเป็น สัทศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เองที่จะนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ๆในวงการศึกษาการพระพุทธรศาสนาต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การทำงานวิจัยที่ต้องนำหลักฐานชั้นปฐมภูมิจากแหล่งต่างๆมาศึกษานั้น หน่วยงานหรือองค์กรใดๆก็ตามที่มีหลักฐานชั้นปฐมภูมิอยู่ในครอบครองควรกำหนดให้มีนโยบายนำหลักฐานต่างๆเหล่านี้มาเผยแพร่เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการทำงานวิจัย โดยอาจนำเสนอออกมาในรูปถ่ายดิจิทัลแล้วเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำของจริงมาให้บริการ เป็นต้น ก็จะทำให้วงการวิชาการพระพุทธรศาสนา มีพัฒนาการสูงยิ่งขึ้นไปกว่าที่เป็นอยู่อย่างก้าวกระโดด

2) งานวิจัยชิ้นนี้เป็นกรณีวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบคัมภีร์บาลีโดยใช้ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นกรณีศึกษา การนำแนวคิดนี้มาสร้างเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับวิเคราะห์เปรียบเทียบที่สมบูรณ์ครบชุดจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนถึงผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม นักวิชาการทั้ง

หลายจากประเทศต่างๆ มาร่วมมือกันทำงานอย่างจริงจัง และเมื่อความสำเร็จนี้เกิดขึ้นย่อมเป็นนิมิตหมายว่าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ถูกเก็บรักษาไว้อย่างถูกต้องใกล้เคียงพระบาลีดั้งเดิมมากที่สุด

3) การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกเฉพาะสายของประเทศตนเองเท่านั้น แต่จากงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาบาลีจากทุกสายอักษรก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจคำสอนในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ดังนั้นสถาบันการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งหลายควรส่งเสริมให้มีการศึกษาบาลีเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบเช่นนี้ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาคัมภีร์ข้ามสายกันนี้เองย่อมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีกันยิ่งขึ้นไปของชาวพุทธทั่วโลก

7.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) การศึกษาประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์บาลีย่อมเป็นอุปการะคุณที่ทำให้การศึกษาเนื้อหาคำสอนภายในคัมภีร์แต่ละเล่มเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์เข้าใจมากยิ่งขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การนำคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้กับปัจจุบันก็จะเป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่ลำดัย นอกจากนี้การศึกษาประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์เพื่อให้เข้าใจบริบทในด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการศึกษาเนื้อหาคำสอนภายในคัมภีร์นั้นๆ สิ่งนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาขั้นสูงให้ยิ่งขึ้นไปอีกด้วย

2) การอธิบายหลักธรรม ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอลักษณะของคำสอนในพระพุทธศาสนาว่าต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ แสดงธรรมตามอัธยาศัยผู้ฟัง แสดงธรรมตามลำดับหัวข้อธรรม ธรรมะในแต่ละรอบมีความละเอียดลุ่มลึกไปตามลำดับ เมื่อนำคุณสมบัติทั้ง 3 ข้อนี้มาใช้เป็นเกณฑ์เพื่อศึกษาหรืออธิบายหัวข้อธรรมต่างๆ จะทำให้ไม่เกิดความสับสน การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหัวข้อธรรมต่างๆ จะไม่มีความลักลั่นกัน นอกจากนี้ยังสามารถนำคุณสมบัติทั้ง 3 ข้อนี้มาเป็นเครื่องมือเพื่อพิจารณาตัดสินว่าการศึกษาหลักธรรมต่างๆ เป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่

3) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเนื้อหาบาลีในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทำให้ทราบว่าเนื้อหาคำสอนที่ใกล้เคียงพระบาลีดั้งเดิมมากที่สุดนั้นคืออะไร สิ่งนี้ช่วยทำให้เข้าใจ

เนื้อหาของพระสูตรนี้ได้อย่างแตกฉานมากขึ้น สามารถนำไปใช้ศึกษาเพื่อต่อยอดงานวิจัยชิ้นอื่นได้ หรือเมื่อถึงคราวจำเป็นต้องอธิบายเทศนาสั่งสอนให้แก่พุทธศาสนิกชนในวาระโอกาสต่างๆ ก็สามารถทำได้อย่างไพบรุษซึ่ง งามทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ เพราะความที่มีความรู้ความเข้าใจในพระบาลีทุกตัวอักษรเป็นอย่างดีแล้วนั่นเอง

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์พระพุทธศาสนาสายอื่นๆ นอกจากคัมภีร์บาลี เช่น ภาษาสันสกฤต พราหฺมี เทวนาครี ขโรษฐี คันธารี เป็นต้น หรือภาษาที่แปลมาจากคัมภีร์พุทธโดยตรงเช่น ภาษาจีน อีเบต เป็นต้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเมื่อนำความรู้เหล่านี้มาผสมผสานกันจะช่วยให้เข้าใจประวัติความสำคัญความเป็นมาและพัฒนาการตลอดจนบริบทด้านต่างๆ ของคัมภีร์ ดังนั้นเรื่องประวัติความเป็นมาและพัฒนาของคัมภีร์พระพุทธศาสนาฉบับอื่นๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการวิจัยต่อไป

2) การวิเคราะห์โครงสร้างและเนื้อหาของหลักธรรมจากพระสูตรต่างๆ แล้วเปรียบเทียบให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับหลักธรรมแม่บทสำคัญๆ โดยมีหลักการคุณสมบัติของคำสอนทั้ง 3 ประการ ได้แก่ แสดงธรรมตามอัธยาศัยผู้ฟัง แสดงธรรมตามลำดับ ธรรมะในแต่ละรอบมีความละเอียดลุ่มลึกไปตามลำดับ จะช่วยให้เห็นภาพความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของหลักธรรมทั้งหลายในพระไตรปิฎกโดยองค์รวม ดังนั้นการวิเคราะห์โครงสร้างและเนื้อหาหลักธรรมจากพระสูตรที่สำคัญอื่นๆ เช่น อนันตลักษณะสูตร อาทิตตปริยายสูตร เป็นต้น แล้วเปรียบเทียบให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับหลักธรรมแม่บทสำคัญๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการวิจัยต่อไป

3) หลักฐานจากคัมภีร์ปฐมภูมิอื่นๆ อีก เช่น คัมภีร์สันสกฤต คันธารี เป็นต้น หรือแม้กระทั่งคัมภีร์ที่ต้นฉบับสูญหายหมดแล้วแต่ก็ถูกแปลไปยังภาษาต่างๆ เช่น จีน อีเบต เป็นต้น การนำเนื้อหาจากหลักฐานชั้นปฐมภูมิเหล่านี้ทั้งหมดมาศึกษาร่วมกันจะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งถึงที่สุด ดังนั้นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเนื้อหาของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาชั้นปฐมภูมิทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการวิจัยต่อไป

รายการอ้างอิง

- ทฤษฎธสฺส เตปิฏกํ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549.
- บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์. “พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน”. *เรื่องเล่าพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2564.
- พระไตรปิฎกอักษรลาว*. ลาวรณฺฐ: ลาวพุทธศาสนสมฺพนเณ มุฑาปาตีตา, 2553.
- พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต. *คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1*. แปลโดย สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรณฺฐเตปิฏกํ*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.
- Buddha Jayanti Tripitaka Series*. Sri Lanka: The Patronage of the Republic of Sri Lanka, 2520.
- Buddhist Institute, Phnom Penh. *Tripitaka Series (Khmer)*. Japan: Hirosaki Sogo Printing Ltd., 2537.
- Chaṭṭhasaṅgītipiṭakaṃ*. Marammaraha: Buddhasāsanasamiti, 2500.
- Henry Frowde. *Tripitaka Series (PTS)*. London: Oxford University Press Warehouse, 2441.